

Výsledek slepé víry ve spojení a techniku

Mnichov 1938

Úvahy věnované zářijové krizi z roku 1938 se zpravidla soustřeďují teprve na poslední dějství dramatu. S ohledem na okamžik, v němž izolované Československo muselo čelit mnohem silnějšímu protivníkovi, je jistě logické se ptát, zda jsme se neměli bránit a jaké by byly vyhlídky. K událostem pro rozuzlení celé krize podstatným však došlo již mnohem dříve a československé orgány je mohly ovlivnit pouze z malé části. Rozhodující se ukázal být rozpad Versailleského systému a následně i francouzské alianční soustavy. Druhou jmenovanou událost přitom výrazně podmníla nekritická důvěra v projekt permanentního opevnění francouzských hranic.

Opevňování jako překompensování

Technická řešení se mění, psychologické zákonitosti zpravidla nikoliv. Když 15. února 1942 kapitulovala „nedobytná“ britská pevnost Singapur, navzdory ohromnému technickému pokroku nebyly ve hře zásadně jiné síly než v dobách, kdy Alexandr Makedonský narazil na perská polní opevnění. Také skutečnost, že novověké opevňovací umění se rozvíjelo v roztržité Itálii čelící tlaku silnějších sousedů, se při pečlivějším studiu ukáže jako nenáhodná; je ostatně dobře známo, jak málo

starostí si s věhlasnými italskými pevnostmi dělal třeba Napoleon. Ve všech případech se nadměrná důvěra v obrannou techniku odvozovala od vědomí vlastní slabosti, podle procesu popsaného rakouským psychologem Alfredem Adlerem jako „překompensování“.

Výčet selhání snah o realizaci technicky dokonalého obranného zařízení by musel zahrnout pozdně římský limes romanus poražený barbary, dále velkou čínskou zeď, kterou Mongolové obešli, slavné hradby Konstantinopole zničené Turky i řadu dalších příkladů. Monumentálnost toho kterého obranného zařízení, zdá se, nejen vede k oslabení sna-

hy vlastní síly přiměřeně zvětšovat, ale způsobuje dokonce uspaní ostražitosti a úpadek zdatnosti vzniklé ze spoléhání na vlastní síly – vlastnosti vzniklé v dobách, kdy podobná ochrana ještě nebývala k dispozici. Na místo někdejších zvyklostí přichází otrocká důvěra v uspořádanou masu mrtvé hmoty a s ní cosi jako pravidlo Titaniku. Je to totiž vždy právě „nepotopitelná“ loď, která nejpravděpodobněji ztroskotá, když pozornost posádky byla ukolébána spoléháním na zázrak. Nedobytné pevnosti zpravidla končí katastrofou, protože útok proti nim nakonec vypadá jinak než ten, který měl na mysli projektant. A na druhé

Maginotova linie

straně jsou to armády jako makedonská nebo v novější době japonská, které – spoléhající na duchovní faktory, na ono „nehmatatelné“ (intangibles) – nacházejí způsoby, jimiž to které materiální překompenzování nedostateku vůle promění ve fatální slabinu obránce.

Z již napsaného vyplývá, že tento text nechce být zkoumáním vzájemného poměru sil Československé armády a Wehrmachtu, ani kvantitativního, ani kvalitativního. Nesoustředí se na možné důsledky relativní slabosti čs. letectva a Obrany proti letadlům (OPL) pro možnost vést manévrový boj s protivníkem proniknuvším linií pohraničního opevnění. Nesnaží se vybalancovat relativní mechanikou nadřazenost prvorepublikových tankových konstrukcí na jedné a německý důraz na radiová pojítka na druhé straně. Zcela stranou ponechávám i logistické potíže plynoucí ze závislosti na železničním transportu rumunského benzínu, nedostatečnou motori-

zaci první československé republiky, a na druhé straně sofistikovanou péči o hipomobilní jednotky. Konečně, nehodlám tu zkoumat ani onu obvyklou kardinální otázku české historie, zda jsme se totiž na podzim roku 1938 měli nebo neměli bránit.

Všechny shora naznačené otázky až na poslední jsou otázky technické a takové je třeba vyčlenit pro konkrétní expertízu. Problém obrany či rezignace na obranu má zase vnitropolitický rozměr a ve státě, jehož obyvatelé jsou přesvědčeni o oprávněnosti nároku na národní samostatnost, by taková otázka měla být předem zodpovězena kladně, bez ohledu na konkrétní kalkulace šancí. Přístup uplatňovaný v tomto textu tedy do značné míry zanedbává relativní význam technických faktorů, u nichž se ostatně během války ukázalo, že nejsou vždy rozhodující. Tento přístup přirozeně vůbec nemá vést k podceňování ohromného významu vojenské technologie, ale naopak upozornit na nebezpečí, které

plyne z jejího nekritického přeceňování. Pro příklady opět není třeba chodit daleko: Některé polské, pak francouzské a ještě později a výrazněji sovětské tanky převyšovaly své německé protivníky, tato převaha však sama, izolovaná od úrovně organizace a doktríny, nevedla automaticky k vítězství. A konečně, neřeším tu ani otázku konečného rozložení vůle československých elit po Mnichovu, kterou lze pouze konstatovat.

Mezinárodní situace a spojenecké závazky

Pokud mají úvahy o Mnichovu ještě přinést něco, co by nebylo již mnohokrát vysloveno, je třeba přeložit otázku do sféry mezinárodních vztahů. Armáda první československé republiky přece nevznikla proto, aby samojediná čelila mnohem silnější armádě německé – i když právě takové konstelaci musela na podzim roku 1938 nakonec čelit.

Tzv. Führerbau, budova na Arcisstrasse 12, kde byla podepsána mnichovská dohoda. Dnes je zde hudební akademie.

Politická vůle západních spojenců, primárně Francie, splnit závazky vůči Československu byla přirozeně proměnou víceméně nezávislou na jednání československé vlády. Zřejmě proto jsou u nás zatím příčiny jejího rozkladu předmětem zájmu spíše okrajového. A to přesto, že krize francouzského aliančního systému vytvořeného po 1. světové válce představovala pro mezinárodní postavení ČSR skutečný fatální úder již nejméně dva roky před Mnichovem – a žádná náplast, ani v podobě nejasné čs.-sovětské spojenecké smlouvy, ho již nemohla odčinit.

Francie vyšla z 1. světové války jako nejsilnější kontinentální mocnost. Tohoto postavení však nedosáhla vlastní silou, ale umělým a nutně dočasným oslabením Německa. České komentáře francouzských meziválečných poměrů jsou po roce 1938 vesměs poznamenány mnichovskými resentimenty a nechtějí už vidět, že někdejší hlavní spojenec účinně pomáhal jak při invazi Maďarské republiky rad na Slovensko, tak při polském odrážení Rudé armády pod Varšavou (po níž začala sovětsko-německá vojenská spolupráce). Údajně zbabělá Francie ještě těsně před svým napadením v květnu 1940 zasáhla proti německé invazi do Norska, kde její vojáci bojovali v obtížných arktických podmínkách, a plánovala vstoupit i do finsko-sovětského konfliktu. Argumentace pařížskou „dekadentní atmosférou“ mezi válkami a komplikovanými politickými poměry tedy zdaleka nevysvětluje vše. Pokud Francouzi byli přesvědčeni, že bojovat opravdu musejí, pak také bojovali. Potíž spočívala v tom, že spojenecký systém ve střední a východní Evropě pro ně v jistém okamžiku přestal být dostatečným důvodem k válce. A tento okamžik spadá vjedno s rozhodnutím opevnit hranici podle

projektu, který nakonec po zemřelém ministru obrany dostal název Maginotova linie.

Příčiny vzniku francouzského opevňovacího mýtu

První fází snah o zajištění francouzské vojenské dominance v Evropě představoval přirozeně Versailleský systém. Ten však již v průběhu 20. let začal být bývalými francouzskými spojenci zpochybňován. Poukazovalo se na přílišnou tvrdost vůči Německu, na fakt,

s demilitarizací Německa se tedy rychle rozplýval a Francie se právě pro svou dominantní pozici stávala stále izolovanější. Na Paříž se žářilo zejména v Římě, kde měli jistě zcela přirozený pocit, že jejich výkony u Caporetta nedošly náležitého ocenění. Obecně je však třeba říci, že geopolitika zná pravidlo tlaku na obnovení rovnováhy v mezinárodním systému. Všude tam, kde postavení jedné mocnosti je příliš dominantní, objevuje se tendence kolektivně limitovat její akce a odkázat ji do určitých mezí.

Francouzští maršálové Joffre a Foch, oslavováni veteráni první světové války

že jako pokus o potlačení německého militarismu je spíše kontraproduktivní. Ve Výmarské republice, o jejíž tajné vojenské spolupráci se Sověty po Rapallu se nevědělo, byl navíc spatřován možný sanitární kordon proti bolševickému nebezpečí. Široký mezinárodní souhlas

Právě to na konci 20. let potkalo Francii. Ta však byla právě hypnotizována nepříznivými demografickými statistikami, které ukázaly, že nedostatek mužů způsobený ztrátami z první světové války se projeví i v následující generaci a armáda bude tedy trpět nedostatkem personálu. V této situaci se země pokusila pojistit konsolidací aliančního systému na východ od německých hranic, jenž měl vázat značnou část protivníkových sil. Ovšem v té době ještě stotisícový Reichswehr nepředstavoval dostatečný motiv pro překonání polsko-československé nevraživosti, která vyplývala z neurované otázky hranic, rozdílek ohledně liberálních principů a obecně ze špatných vztahů mezi elitami obou zemí.

Francouzské vedení, čelící rozpadu mezinárodní podpory své kontinentální hegemonie, se nakonec rozhodlo zafixovat stávající stav, včetně územních zisků na úkor Německa. Prostředkem, jak zastavit čas, se měl stát projekt opevnění navržený veterány „Velké války“ v čele s maršálem Joffrem. Staré kádry stojící proti outsideru de Gaulleovi argumentovaly zkušenostmi od Verdunu. Tyto zkušenosti však značně ovlivnily německé chyby v podobě „prestižního“

Méně slavní váleční veteráni: Francie se právem obávala nedostatku vojenského personálu.

úsilí o dobytí pevností namísto jejich obejití, které si Berlín vzhledem k válečnému plánu, v němž čas představoval kritický faktor, neměl nikdy dovolit.

Iluze vlastního bezpečí mění postoj ke spojencům

Výstavba Maginotovy linie začala v roce 1928. Pět let na to integracionistickou politiku Gustava Stresemanna vystřídal zahraničně politický kurs Adolfa Hitlera. V roce 1935 obnovil povinnou vojenskou službu a připojil Sársko, v roce 1936 napochodoval do průmyslového Porýní. Polské vedení tvořené vojáky naléhavě žádalo Paříž o ozbrojený zásah a když ho nedosáhlo, učinilo z toho definitivní závěr o bezperspektivnosti profrancouzské orientace. V Praze si však, zdá se, nikdo nechtěl připustit, že propagandistický mýtus nedobytného pohraničního opevnění mezitím ve Francii vedl ke vzniku „bunkrové mentality“. Za linií se Francouzi cítili bezpeční; požadavek, aby postoupili a investici v hodnotě tří miliard franků zanechali bez užitku v zázemí představoval riziko, které na sebe žádný politický činitel už nechtěl vzít. Význam geograficky vzdálených spojenců ve srovnání se „záračným“ technickým monumentem chápáným jako nepochybný zdroj bezpečí poklesl téměř k nule.

■ Příjezd francouzského premiéra Edouarda Daladiera do Mnichova v září 1938.

Oblast bezpečnosti nezná technické „odstranění problému“

Na mezinárodní scéně nelze významného protihráče jednou provždy „vyřídít“ jinak než fyzickým vyhlazením – to je vskutku jediné fungující „konečné řešení“. Pokusům zbavit protivníka zdrojů moci bude postižený čelit protitlakem na jejich obnovení a hledáním nových; pokusům o „technické řešení“ hrozby, kterou by mohl představovat, bude čelit

„To, co se již začalo dít, je obvyklé. To, co ještě nebylo zahájeno, je neobvyklé. Zahájí-li se dění neobvyklé a nikdo na něj neodpoví, povede k vítězství,“ napsal dávný čínský strateg Sun Pin. Předválečné Československo i v roce 1938 jednalo ve smyslu francouzského projektu omezování německé moci z 20. let, který však opevněná Francie již nemyslela vážně. ČSR nereagovala na neobvyklé, protože na ně vlastně ani adekvátně reagovat nemohla. Bez uznání ze strany sousedů a současně bez spolehlivého spojence schopného poskytnout účinnou pomoc nemohla čelit velmocenským ambicím středně velké mocnosti ovládané psychopatem. Hitlera mohli zastavit Francouzi, kdyby se mu postavili na odpor v Porýní; Čechoslováci nikoliv. Ti už v roce 1938 mohli jen neodevzdat svůj arsenál a zbrojní průmysl nepříteli, aby Manstein ve svých pamětech o Mnichovské krizi nepsal jako o „drobné epizodě květinové války“.

Jestliže historie skýtá vůbec nějaké poučení, pak ze září 1938 lze odvodit dvojí: Zaprvé, neexistuje absolutně spolehlivý spojenc. A zadruhé, spojenc, který věnuje obranným zařízením větší péči než vlastní armádě a aliancím, není vůbec spolehlivý spojenc.

Karel DOLEJŠÍ ■

Titulní foto: K-S 5 U potoka

Foto: Ministerstvo obrany Francie, wikipedia, archiv

Prameny:

Dugin, A. G.: *Filosofie vojny*. Jauza, Moskva 2004

Gryner, P. H.: *Pád nedobytné pevnosti Singapur*.

Magnet-Press, Praha 1996

Horkheimer, M.: *Eclipse of Reason*. Oxford University Press, New York 1947

John, M.: *Září 1938*. Bonus A, Brno 1997

Keegan, J.: *Tváře velení*. Pavel Dobrovský – BETA a Jiří Ševčík, Praha-Plzeň 2006

Mann, G.: *Dějiny Německa 1919-1945*. Československý spisovatel, Praha 1993

Manstein, E.: *Ztracená vítězství*. Jota, Brno 2006

Masson, Ph.: *Historie německé armády 1939-1945*.

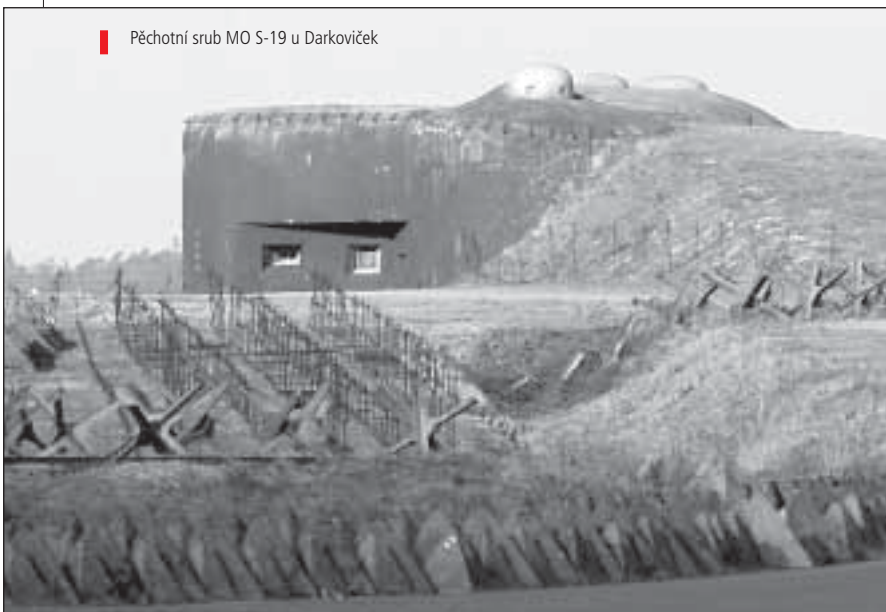
Naše vojsko, 2001

Rogers, H.C.B.: *Tanky v boji*. Bonus A, Brno 1997

Schmitt, C.: *Pojem politična*. CDK/Oikúmené, Brno-Praha 2007

Sun-c' - Sun Pin: *Umění války*. HELION S.A., Gliwice 2005

■ Pěchotní srub MO S-19 u Darkoviček

Zde je třeba vidět hlavní příčinu toho, že se Hitlerovi v roce 1938 podařilo Československo na mezinárodní scéně takřka úplně izolovat. Duch francouzského mnichovanství vyrostl z nekritické důvěry v superdrahou obrannou technologii, v jejímž zdánlivém lesku spojenecké svazky, jež vždy obsahují i problematické a sporné momenty, nakonec vypadaly nedůležitě.

vynalézáním nových druhů hrozeb. Technická opatření ovšem bývají přizpůsobena konkrétnímu účelu a může nastat situace, že pro nový a nepředvídaný účel se ta stávající ukáží jako zcela nepotřebná. Pouze spojenc je faktor nespecializovaný, vždy v té či oné míře schopný adaptace na nové okolnosti. Neexistuje tedy větší chyba než důraz na technologii, který současně podemílá spojenecké svazky.